

דפי עיון

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:
אורה - זו תורה.
וכך הוא אומר:
"כי נר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

במפרשים

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה
משואות-יצחק

יו"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858 ד.ג. שדה-גת * טל': 08-8616173 * פקס: 08-8616174

שנת

פרשת שלח

תשע"ח

א. הכתב והקבלה

פרק יג', פסוק כב':

(כב) **שבע שנים נבנתה.** לרבותינו יודיענו במקרא זה שבחה של ארץ ישראל, כי עפר מדינת חברון הוא דק וקלוש ויבש מטבעו. לזה לא היו חורשים וזורעים אותו תבואת מאכל אדם, כי איננו ראוי כי אם אל מרעה הצאן האוכלים עשבים הנצמחים שם. ובכל זאת היו פירותיה יותר משובחים מפירות הגדלים במדינת צוען המשובחת מאד בפירותיה. ולפי זה מלת "שָׁנִים" דקרא הוא מענין "ולא שנה לו" (שמ"ב כ. ז), שענינו כפילת הדבר (ויעדער-האַלען). כי גם "שנה" שהונח על המשך זמן שנים עשר חדש (יאהר) הוא מענין ההחזרה ההשבה ההכפלה, כי ממנו והלאה יחזרו וישובו ארבע עיתות השנה לסדר מהלך טבעם (איין וויעדער-קעהרען דער געוואַנליכען נאַטור-ערשיינונגען) [מאורעות הטבע חוזרים על עצמם]. וכן מלת "נבנתה" אין ענינו כאן בנין הבתים והחומות אבל ענינו בנין הגידולים והפירות (וכמו שכתב רש"י מלשון "אָבְנָה מִמֶּנָּה" - בראשית טו, ב), כלומר מיושבת בפירות. וכאשר יאמר גם האשכנזי [בלשון גרמנית] על האדמה שנחרשה ונזרעה להוציא פירות (דאס לאנד בע-בויען) [לבנת האדמה]. ומלת "לפני" יבא כאן לענין הערך, כמו "אל תתן את אמתך לפני בת בליעל" (שמ"א א, טז), וכענין "ויהיו לאחור ולא לפנים" (ירמיה ז, כד) שהוא ענין חשיבות (געאַכטעט). ולפי זה יש לתרגם "וחברון שבע שנים נבנתה לפני" (חברון וואר זיעבענ-פאך פאַרציגליכער בעבוט אלס דאס מצראיטעשע צוען). והרא"ם נדחק בזה. ומסתייעים דברי רז"ל בזה שבשבת פירות חברון דָּבַר הכתוב ממה שכתוב אחריו "ויבאו עד נחל אשכול" שהוא קרוב מאד לחברון (כאשר יודיענו כותבי גלילות הארץ), "אשר כרתו משם האשכול" היוצא בשבחו מגדר טבע פירות שאר הארצות.

שאלות

1. קרא שוב את הפסוק, איך ניתן להבין לפי פסוק?
2. פרשנו מאי כחה מילית פסוק זה באופן שונה מן המקובל, מהו הצטמ פירושו?
3. מה האסקנה הרצונית שפרשנו רוצה להאמין ולמה זה חשוב לך?

* * *

ב. התורה והמצוה - המלבי"ם.

פרק יד' פסוק יז:

ויהושע בן נון וכו' ויאמרו וכו', ע"ז באו יהושע וכלב למלא דברי משה ולהתיר להם כל הספקות, והוא עפ"מ"ש בפ' עקב (יא יוד) כי הארץ אשר אתה בא שמה לרשתה לא כארץ מצרים היא וכו' והיה אם שמוע תשמעו אל מצותי וכו' ובארתי שם שבא להשיב להם על השאלה הזאת שהיה קשה בעיניהם מדוע לא נתן להם את ארץ מצרים תחת ארץ כנען, ובאר התשובה מפני שארץ מצרים אינה עומדת תחת ההשגחה רק תחת הטבע והמערכת, וא"י היא ארץ המיוחדת להשגחת ה' הפרטית, והמופת לזה הוא ממה שארץ מצרים אינה צריכה למטר השמים שהמטר הוא השגחתי, רק הנילוס עולה ומשקה איתה, וכיון שעלה הנילוס והשקה אותה א"צ עוד להשגחת

ש ל ח

וממילא עובדי ע"ז השוכנים בה א"א שיתקיימו עליה ולכן היא עתה ארץ אוכלת יושביה העובדים ע"ז. כמ"ש ולא תקיא הארץ אתכם בטמאכם אותה כאשר קאה את הגוי אשר לפניכם וכו' כי את כל התועבות האל עשו אנשי הארץ אשר לפניכם ואקוץ בם, וז"ש הארץ אשר עברנו בה לתור אותה טובה הארץ מאד מאד אם הפץ בנו ה', שרק אם הפץ בנו והוא יביא אותנו אל הארץ הזאת ונתנה לנו אז היא טובה מאד מאד ואינה ארץ אוכלת יושביה המוכנים להשגחת ה' עפ"י טוב מעשיהם, כי הוא מצד עצמה וטבעה ארץ זבת חלב ודבש שזה יהיו גם המרגלים, רק שזה תלוי אם הפץ ה' ביושביה שיתמידו עיני ההשגחה עליהם לטובה:

ה', כי אז י"ל מים כל השנה כמ"ש לא כארץ מצרים היא אשר תזרע את זרעך והשקית ברגליך כגן הירק, אבל א"י שהיא צריכה למטר והמטר היא השגחי כמ"ש והארץ אשר אתם עובדים שמה לרשתה ארץ הרים ובקעות למטר השמים תשתה מים, ועי"כ כל הנהגתה תלויה בהשגחת ה' המיוחדת, וז"ש ארץ אשר ה' אלהיך דורש אותה, תמיד עיני ה' אלהיך בה מראשית השנה ועד אחרית שנה, ר"ל שטובתה ורעתה תלויה כל יום ויום בידי ההשגחה, וממילא אתם נתתם שם בכל רגע תחת השגחת ה' להתנהג עמכם תמיד לשמור מעשיכם בין לגמול בין לעונש, ועז"א והיה אם שמעו תשמעו אל מצותי ונתתי מטר ארצכם בעתו וכו' השמרו לכם פן יפתה לבבכם וכו' ועצר את השמים ולא יהיה מטר וכו' ואבדתם מהרה, ותשובה זו השיבו יהושע וכלב שלכן מביאים לארץ כנען יען שהיא ארץ שנתונה תחת ההשגחה

שאלות

1. קרא שם את הפסוקים, מה יכול להיות הקושי המצריק ביאור?
2. למה הקב"ה לא נתן לפני ישראל את מצותי?
3. מה ההבדל הגדול בין מצותי לארץ ישראל?
4. איך פרשנו מפי' את צליל הנילוס כל שנה להשקאת הארץ?
5. מה לצומת זאת המצוה בארץ ישראל?
6. איך זה קשור לצפורה זרה?
7. איך המצוות המשק מאות שנים אישרה זאת?
8. מה המסקנה מכל זה?

* * *

ג. חזקוני.

(כט) מבין עשרים שנה ומעלה, כנגד שהם בני חיל והיה להם לצאת בצבא לכבוש את הארץ, והם נאצוני ונתנו כתף סוררת.

(לב) ופגריכם אתם, סרסו: ואתם פגריכם*, והוא שפרש"י: כתרגומו ופגריכון דלכון, ופגריכם שלכם*.

(לג) יהיו רועים, רועים ממש, רועים* כצאן זה פעמים כאן ופעמים כאן, כן יעשו בניכם ינועו הנה והנה עד תום פגריכם.

(לד) במספר הימים, בבי"ת. וידעתם את הנאות, אמרתם שכוונתי להפילכם בחרב כדי שלא להביא דברי שאמרתם להכניס אתכם לארץ, עכשיו תבחינו ותכירו אותה תנואה שחשבתם עלי, מדה כנגד מדה.

(לה) אם לא זאת אעשה, שלשה פסוקים קצרים מענין אחד יש בפרשה זו, ואילו הם: אם יראו את הארץ אשר נשבעתי⁵³, אם אתם תבאו אל הארץ⁵³, אם לא זאת אעשה לכל העדה, כאדם שאומר: דבר זה כך וכך יארע לי, אלא שלא רצה לפרש מפני כבוד שכינה. הנועדים עלי, שאמרו לרגום עבדי⁵⁴, שהמרו⁵⁵ כבודי.

(לו) והאנשים אשר שלח משה, הם המרגלים, להם לא המתין אלא וימותו במגפה⁵⁶. וישבו וילינו, הרעימו פעם שניה. וילינו כתיב, וילינו קרי.

(מא) את פי ה', שאמר: מחר פנו וסעו לכם המדברה דרך ים סוף⁵⁷.

(מג) כי על כן שבתם, שהרי בשביל כך שהמרגלים הפחידו אתכם מן הכנעני והעמלקי העומדים שם שבתם מאחרי ה', ויראים אתם ליכנס לארץ, ואין אתם בוטחים בו, ובשביל כן לא יהיה עמכם אם תעברו את פיו ללכת לתלחם עד לאחר ארבעים שנה. ד"א סרסו: על כן כי שבתם*.

שאלות

(מה) ויבכו, העמלקים. ויכתובם, הכנענים. דבר אחר הרגו מהם, מחצו מהם.

1. על איזה קושי אפשרי צונה פרשנו דבריו על פסוק כט'?
2. איך ולמה הוא מסביר את פסוק ל"ב'?
3. מהי "תנואה" לדעתו ואיך הוא מסביר את אופן ההצנעה?
4. איך פרשנו מסביר את סגנון פסוק לה' ומה הוא לומר מכך?
5. מהו הקושי שפרשנו מוצא פסוק כ"א' ומה מצננה?
6. נני כירושם נתן פרשנו לפסוק מה', מה ההבדל ביניהם?

* * *

(ל) אם אתם תבאו אל הארץ. הדבור הזה למשה ולאהרן היה ביחד שיאמרו כן לישראל כמו שהזכיר: אמור אליהם¹. ויתכן לומר כי כיון שדבור הפרשה הזו בא לשניהם הרי הם בכלל, אם אתם תבאו אל הארץ, ורמז להם שלא יכנסו לארץ, וכשם שרמז משה בעצמו: תביאמו ותטעמו², והוציא עצמו³ מכללם, ואע"פ שמשה ואהרן היו עתה צדיקים גמורים ולא חטאו, מפני כבודן של ישראל לא רצו ליכנס לארץ * ומתו במדבר, רצה הכתוב לרמוז שאף המנהיגים הצדיקים עתידין שימותו שם ולא תעלה זכותם שיכנסו לארץ, ולכלול עוד ברמז זה כי כשם שמתו הם ומשה ואהרן עמהם במדבר ולא זכו ליכנס לארץ, כך הם עתידין שיקומו בתחית המתים ומשה ואהרן עמהם ויכניסו אותם לארץ ויהיו רועים שלהם כבראשונה ויועציהם כבתחלה ובעלוי השגה ויותר ממה שהיו במדבר, לפי שנתאוה משה בחייו להכנס לארץ ולהשלים המצות התלויות בה⁴ שלא היה יכול לקיימם בחוצה לארץ, ועל כן יזכה לתחית המתים ותזכה נפשו במעלה והשגה שלמה הראויה למי שמקיים * כל המצות כולן, וכן ישראל מהדור ההוא שמתו במדבר הם הם שקבלו התורה וראו המעמד הקדוש ומראה כבוד ה' עין בעין מאחר שקבלו דינם יזכו לתחית המתים, ויתעלו בהשגה ובמעלה גדולה יותר ממה שהיו.

אלות

1. אינה קושי אפחין פרשנו כאן?
2. מהו הכוונה: "תביאמו ותטעמו" שפרשנו מביא?
3. אינה טעם אמר ה"ו ומהו אהרון צדיקים אמורים, לא ניתן להם לצלות לארץ?
4. מה פרשנו לומר מכאן לצתיך לבוא?
5. מה הסברו בלכות יוצאי מצרים ומה ולמה הם יזכו יחד עם משה ואהרון?

* * *

ה. כלי יקר.
פרק יד' פסוק לו':

דָּרָךְ שְׁנֵי הוּא, שְׁאָמַר: "עֲלֵה", אָמַת שֶׁהֶעֱלִיָּה אֶפְשָׁרִית הִיא, אֶךְ "נֶעֱלָה", בְּתַנְאֵי זֶה, אִם אֲנַחְנוּ נִתְקַן מֵעֲשִׂינוּ, כִּי בְּזִכּוֹתָא תְּלִיא מְלֵתָא, וְאֲנַחְנוּ חִיבִים לַעֲשׂוֹת הַכְּנָה אֶל הֶעֱלִיָּה עַל יְדֵי תְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים. וְכֵן "יְכוּל", הַקְּב"ה וְדַאי יְכוּל לָהֶם, אֶךְ בְּתַנְאֵי זֶה שְׁגַם אֲנַחְנוּ "נּוֹכַל", עַל יְדֵי שְׁנִסְרֵי לֵב הָאֲבָן מִקְרַבְנוּ. וְהַשִּׁיבּוּ הַמְּרַגְלִים: אִם בְּנוּ תְּלוּי הַדְּבָר, אִם כֵּן אֵין בּוֹ מִמֶּשׁ, כִּי אִם ה' לֹא יַעֲלֵנוּ מִזֶּה בְּרַחֲמֵי, מִצְדִּינוּ יִבְצֵר וְנִמְנַע, "כִּי חִזַּק הוּא מִמֶּנּוּ" הַיִּצֵר הָרַע, כְּאֶמְרוּ רַז"ל: יִצְרוּ שֶׁל אָדָם גְּדוֹל מִמֶּנּוּ (סוֹכָה נב.), וְכַדְמִסִּיק בִּיִּלְקוּט שֶׁל תְּהִלִּים (לה, י, תשכג) עַל פְּסוּק "מִצִּיל עֲנֵי מִחִזַּק מִמֶּנּוּ" (תהלים לה, י), הֵינּוּ מִן הַיִּצֵר הָרַע, עֲנֵי שֵׁם.

[ל] עֲלֵה נֶעֱלָה וְיִרְשָׁנוּ אֲתָה כִּי יְכוּל נּוֹכַל לָהּ. כְּפֶל הַלְשׁוֹנוֹת יֵשׁ לְפָרֵשׁ בְּשְׁנֵי פָּנִים. אֶחָד הוּא, שְׁ"עֲלֵה" כְּלָפֵי מַעֲלָה אָמַר, כְּדָרָךְ שְׁנֵאמַר: "וְאֲנֹכִי אֶעֱלֶךָ גַּם עֲלֵה" (בראשית מו, ד), שְׁפָרְשׁוּ רַז"ל: "גַּם עֲלֵה" קָאֵי עַל הַשְּׂכִינָה (מכילתא בשלח פרשה ג), וְאֲגַבְהָ יַעֲלֵה גַּם הוּא. כֶּף פְּרוּשׁוֹ כָּאֵן: "עֲלֵה", אִי אֲתָם מוֹדִים לִי בְ"עֲלֵה" שֶׁהַשְּׂכִינָה תַעֲלֵה לְבֵית מְלוּנָה? כִּי הָאָרֶץ הִיא מְלוֹן לְשְׂכִינָה מִימּוֹת עוֹלָם, כְּאֶמְרוּ רַז"ל: צְדִיק זֶה בָּא לְבֵית מְלוּנֵי (חולין צא:), וְכִשֶּׁם שֶׁהַשְּׂכִינָה תַעֲלֵה, כֶּף אֲגַבְהָ נֶעֱלָה גַּם אָנוּ הַדְּבָקִים בָּהּ. "כִּי יְכוּל", אִי אֲתָם מוֹדִים לִי בְ"יְכוּל", שֶׁהַקְּב"ה יְכוּל לָהֶם? וְכִשֶּׁם שֶׁהוּא "יְכוּל" לָהֶם, כֶּף "נּוֹכַל" גַּם אֲנַחְנוּ לָהֶם, בִּיכּוּלֵת הָאֵל יִתְפָּרֵךְ אֲשֶׁר עִמָּנוּ. וְהַמְּרַגְלִים אָמְרוּ: מַעֲקָרָא דְדִינָא פְּרָכָא, וְהַנְּחָה רֵאשׁוּנָה בְּלִתֵּי צוּרְקָת, וְ"לֹא נּוֹכַל לַעֲלוֹת" אֲנַחְנוּ, "כִּי חִזַּק הוּא מִמֶּנּוּ", כְּבִיכּוּל כְּלָפֵי מַעֲלָה אָמְרוּ כֵּן, וְכֵן פִּרְשׁ רַש"י.

1. פרשנו אחש מהנה לכפל הלשונות, היס לב תשובה אחרת?
2. מהו בדיוק תשובתו לישאיו לשון זה כאן?
3. מה היתה תשובת המרגלים לנאמר כאן?
4. קטע השני מהנה פרשנו את הנאמר כאן בצורה אחרת, מה היא?
5. מה על תשובה זו היתה תשובת המרגלים?
6. מתי תשובות שונות נותן פרשנו כאן, באיזו מהן אתה פוחר?

* * *